

один одним. В такому разі мета, на досягнення якої спрямовуються засоби та зусилля, буде спільною й зрозумілою, що, безумовно, сприятиме наближенню строків її реалізації.

Література

1. Гайдулін О. Основні напрями «європеїзації» контрактного права та перспективи приєднання до неї України [Електронний ресурс] / Олександр Гайдулін // Юридичний журнал. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3063>.

2. Крупник А. Консюмеризм на захисті прав споживачів [Електронний ресурс] / Андрій Крупник // Громадянське суспільство. – № 1(8)/2009. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/konsiumerizm-na-zakhisti-prav-spozhivachiv>.

3. Звіт про виконання Плану роботи Держспоживінспекції України та покладених на неї завдань за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dsiu.gov.ua/content/zviti.html>.

4. Системи управління якістю, Основні Положення та словник (ISO 9000:2000, IDT). – К.: Держспоживстандарт України, 2001. – 33 с.

УДК 347.61/.64

Мудрик К. А., студентка,
Юридичний факультет,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: Лукасевич-Крутник І. С., к.ю.н., доцент

РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО ЗМІНИ СТАТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Із розвитком прав людини та інституту шлюбу усе більшої актуальності у світі, зокрема і в Україні, набувають проблеми, зумовлені зміною біологічної статі та збільшенням кількості одностатевих шлюбів. Зміна статі, проблеми та правові наслідки, які виникають у зв'язку з цим, були предметом багатьох наукових досліджень провідних сучасних учених та практиків, таких як: Войтенко Т. В., Культенко О. В., Солоненко А. О., Цирфа Ю. та інших.

Конституція України у ст. 51 чітко прописує: «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка» [1]. Це конституційне положення відтворено й у Сімейному кодексі України (далі – СК України), стаття 21 якого встановлює, що «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану» [2].

Люди нестандартної сексуальної орієнтації складають від 10 до 30 % усього населення планети [3, с. 242].

У світі повноцінні одностатеві шлюби сьогодні реєструють у Данії (з

1989 року), Нідерландах (з 2001 року), Бельгії (з 2003 року), Іспанії (з 2005 року), Канаді (з 2005 року), ПАР (з 2006 року), Норвегії (з 2009 року), Швеції (з 2009 року), Португалії (з 2010 року), Аргентині (з 2010 року), Ісландії (з 2010 року), Мексиці (з 2010 року), Австрії (з 2010 року), Франції (з 2013 року), Новій Зеландії (з 2013 року), Великобританії (з 2013 року), Ірландії (з 2015 року) та США (з 2015 року Верховний суд США легалізував одностатеві шлюби по всій країні) [4, с. 20].

Ставлення європейців до питання легалізації одностатевих шлюбів досить неоднозначне. Лише 44 % громадян Європейського Союзу підтримує гомосексуальні шлюби. В окремих європейських країнах становище у підтримку нетрадиційних сімей виглядає так: Нідерланди – 82 %, Швеція – 71 %, Данія – 69 %, Бельгія – 62 %, Чехія – 52 %, Кіпр – 14 %, Латвія – 12 %, Румунія – 11 % [5, с. 180].

Надання можливості укладати шлюби особам однієї статі суперечить християнській моралі та не узгоджується з моральними засадами нашого суспільства, тому, на даний момент Україна не готова до легалізації одностатевих шлюбів.

До речі, сьогодні Україна – одна з небагатьох європейських держав (поряд із Латвією, Литвою, Сербією, Польщею, Молдовою й Чорногорією), в яких Конституцією заборонено укладання одностатевих шлюбів, хоча вона й стала першою пострадянською країною, де за визначенням ООН на законодавчому рівні було декриміналізовано гомосексуальність, а з 1996 року навіть легалізовано операції зі зміни статі [4, с. 20].

Сімейний кодекс України, закріпивши різностатевість як обов'язкову умову укладення шлюбу, не включив порушення цієї умови у перелік підстав для визнання шлюбу недійсним, оскільки у ст. 38 СК України вказав вичерпний перелік таких умов. Аналогічна ситуація склалася і в законодавстві Росії, інших країнах колишнього Радянського Союзу. Проте існують деякі винятки. Так, наприклад, у Литві з причин статевої аномалії одного з подружжя, наявної на момент реєстрації шлюбу, шлюб може бути визнаний недійсним за позовом одного з подружжя. До статевої аномалії потрібно відносити гомосексуалізм, транссексуалізм, гермафродитизм [5, с. 178].

Невизнання на державному й суспільному рівні гомосексуальних союзів в Україні, інших країнах колишнього Радянського Союзу та у країнах Азії пов'язане з презумпцією, що це суперечить людській природі. Якщо говорити про зміну статі, то можна заперечити, що вона є неприродною, оскільки допускається при виявленні психічного захворювання (розладі статевої ідентифікації) – транссексуалізмі. Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності» від 03.02.2011 року № 60 було затверджено медико-біологічні

і соціально-психологічні показання для зміни (корекції) статевої належності, до яких належать, наприклад:

— неможливість соціальної та психологічної адаптації пацієнта у суспільстві за умови збереження статі, зафіксованої при народженні;

— наявність порушень формування статевої самосвідомості у віці до 3-4 років;

— відсутність гомосексуалізму, трансвестизму або сексуальних розладів як провідного мотиву для зміни (корекції) статевої належності;

— наявність перспективи достатнього рівня соціальної адаптації при зміні (корекції) статевої належності.

Міністерство охорони здоров'я України зробило важливий крок вперед, видавши цей наказ щодо правил зміни статі, які не переглядалися цілих п'ятнадцять років. Зокрема, держава встановила вік, з досягненням якого можна змінювати стать і прирівняла його з віком досягнення повної цивільної дієздатності, знизивши його з 25 до 18 років. Однак у новий документ прокрився ряд дискримінаційних обмежень. По-перше, від особи, що змінює стать, вимагається розірвати законний шлюб, у якому вона знаходиться. По-друге, встановлено вимогу, що людина, яка хоче змінити стать, може проводити корекцію статевої приналежності не раніше, ніж її діти (при їх наявності) досягнуть повноліття. По-третє, до медико-біологічних та соціально-психологічних протипоказань для зміни (корекції) статевої належності було віднесено гомосексуалізм. Це означає, що чоловік або жінка гомосексуальної орієнтації, які мають потребу у зміні статі за медичними показаннями, позбавлені можливості це зробити. Таким чином, процедура зміни статі залишається в Україні можливою лише для гетеросексуальних громадян [6].

Для надання права на зміну статі створена спеціальна Комісія з питань зміни (корекції) статевої належності в Україні, яка встановлює чи відповідає особа усім медико-біологічним і соціально-психологічним показанням для зміни (корекції) статевої належності.

З 1996 року вже понад 100 осіб у нашій державі змінили стать. За даними МОЗ України за 2007-2009 роки 15 осіб змінили стать, 22 подали заяви в медкомісію і 20 з них отримали дозволи на зміну статі [7].

Так лише з 26 червня по 15 жовтня 2013 року 5 особам було видано свідоцтва про проведену зміну/ корекцію статевої належності, заяви ще 4-х осіб розглядалися, 5 – перебували у процесі підготовки документів для подачі на розгляд Комісії [8].

Це свідчить про актуальність проблеми зміни статі в Україні та необхідність її кращого законодавчого регулювання, особливо у сфері сімейного права.

Неоднозначною є позиція Європейського Суду з прав людини щодо цього питання. До 2002 р. він відмовляв у задоволенні позовів прооперованих транссексуалів про визнання їх прав на шлюб (Ван

Остервейк проти Бельгії від 6 листопада 1980 р., Різ проти Об'єднаного Королівства від 17 жовтня 1986 р., Коссі проти Об'єднаного Королівства від 27 вересня 1990 р., Шеффілд і Хоршам проти Об'єднаного Королівства від 30 липня 1998 р.). Проте рішенням від 11 липня 2002 р. Європейський Суд з прав людини визнав, що заборона вступу у шлюб особи, яка змінила стать, порушила право громадянина на повагу до особистого та сімейного життя (ст. 8 Європейської Конвенції з прав людини та основоположних свобод) [9, с. 21].

У США та Англії навіть поширюється мода на зміну статі дітей. Англійська і американська преса подає приголомшливі дані про зростання випадків психологічної та гормональної терапії, спрямованої на підготовку дітей до хірургічної операції зі зміни статі. За даними британського таблоїда «The Sun», тільки 2015 року у Великобританії понад тисячу дітей піддали такій терапії, тоді як в 2009-10 роках зафіксовані тільки 97 таких випадків. На думку журналістів, значний вплив на зростання спроб змінити стать у дітей має оплата цих медичних дій із соціального страхування. Минулого року британська Національна служба охорони здоров'я (National Health Service, NHS) витратила для цієї мети 2,7 мільйона фунтів [10].

Фактично сімейне законодавство України не забороняє шлюби з особами, які змінили стать. При зміні статі особа отримує свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності, видане Комісією з питань зміни (корекції) статевої належності в Україні, на підставі якого відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою такої особи вносяться зміни до актового запису про народження та при необхідності змінюється її прізвище, ім'я та по батькові (абз. 4 п. 2.1 та п. 2.15.5 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року № 96/5) [11].

Зміна прізвища, імені або по батькові особи є підставою для обміну паспорта, а тому особа, змінивши стать, отримує звичайний паспорт громадянина України й може укласти шлюб. Таким чином, залишаючись біологічно, наприклад, чоловіком, а соціально – жінкою, така особа може зареєструвати шлюб з чоловіком. З цього можна зробити висновок, що українське законодавство все ж таки допускає одностатеві шлюби, але наразі лише на біологічному рівні [5, с. 179].

При укладенні такого шлюбу юридично дотримуються вимоги ст. 21 СК України про можливість укладення шлюбу лише між чоловіком та жінкою. Факт зміни статі одним із членів подружжя до укладення шлюбу, про що не було відомо іншому з подружжя на момент укладення шлюбу, у силу вимоги СК України про різностатевість не буде підставою для визнання шлюбу недійсним. Імовірно, дізнавшись про попередню зміну статі іншим з подружжя, особа може звернутися до суду з позовом про

визнання шлюбу недійсним з підстав приховування факту зміни статі. Проте така підстава чинним СК України не передбачена [9, с. 22].

На законодавчому рівні в Україні залишається невирішеним питання про батьківство дитини, батько (мати) якої змінили стать. Як вважає Войтенко Т. В., неправильно було б вважати, що при зміні статі й набутті анатомічних рис протилежної біологічної статі батько дитини стає другою матір'ю чи навпаки [5, с. 179].

У міжнародному праві у результаті визнання одностатевих шлюбів існує тенденція до поступової заміни або й узагалі виключення понять «мати» та «батько». Наприклад, 2009 року парламент Великої Британії ухвалює закон, згідно з яким свідоцтво про народження не міститиме спеціальних граф «батько» й «мати», якщо дитина народилася в одностатевому шлюбі, а другий з «подружжя», котрий не є біологічним батьком/ матір'ю дитини, у цьому разі має право на усиновлення дитини свого співмешканця, й до того ж це право не має бути дискриміноване в офіційних документах навіть на лексичному рівні. Таке саме положення з'являється 2011 року у США, де Державний департамент узагалі пропонує відмовитися від документування понять «батько» й «мати», замінивши їх на «гуманніші» Parent № 1 та Parent № 2 [4, с. 20].

В Україні зміна статі одним із батьків дитини та, відповідно, зміна їхніх паспортних та анкетних даних, не є підставою для зміни даних про батьків у актовому записі про народження дитини. Отже, дитина юридично залишається дитиною своїх біологічних батьків. Подальша зміна статі одним із батьків не скасовує правовий зв'язок між дитиною та батьками, а відтак, дитина продовжує бути спадкоємцем своїх батьків, незважаючи на те, що, наприклад, батько помре у статі жінки, чи мати – у статі чоловіка. Зміна статі не змінює обсягу прав та обов'язків батьків відносно дитини, незалежно від того, у якій статі перебуватимуть батьки на момент існування правовідносин, наприклад, щодо сплати аліментів [9, с. 22].

Залишається невирішеною також проблема про існування шлюбу при зміні статі одним із подружжя. СК України зміну статі не називає підставою для припинення шлюбу. Проте у Наказі «Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності», визначено, що медико-біологічними та соціально-психологічними протипоказаннями для зміни (корекції) статевої належності є перебування пацієнта у шлюбі на час розгляду Комісією його заяви. Тобто, від особи, що змінює стать, вимагається розірвати законний шлюб, у якому вона знаходиться, що є досить аморальною вимогою, яка змушує особу розірвати шлюб навіть якщо її чоловік (дружина) не проти, щоб та змінила стать.

Зважаючи на те, що, з одного боку, шлюбом може бути лише союз чоловіка та жінки, а з іншого – зміна статі не припиняє зареєстрований

шлюб, відповідно до ст. 104 СК України. Войтенко Т. В. вважає, що усунути цю колізію норм можна, доповнивши ч. 1 ст. 104 СК України такою підставою для припинення шлюбу, як зміна статі, унаслідок чого вона матиме такий зміст: «Шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя, зміни ним статі або оголошення його померлим» [5, с. 180].

Найскладнішим для вирішення залишається питання про становище дітей у таких сім'ях, оскільки має місце великий ризик психологічних проблем і проблем з адекватним сприйняттям своєї гендерної належності. Показовою у цьому плані є політика Великобританії, спрямована на виховання толерантності до одностатевих шлюбів та до осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації шляхом введення спеціальної дисципліни (гендерного виховання) у навчальних закладах [9, с. 23].

Отже, нормативне регулювання зміни статі у сімейному законодавстві України не досить докладно регламентує цю проблему, особливо що стосується питання чи є зміна статі підставою припинення шлюбу або його недійсності. Тому законодавцю необхідно якомога швидше вирішити це питання, оскільки його актуальність дуже швидко зростає, у зв'язку із постійним збільшенням бажаючих змінити стать.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135.
3. Культенко О. В., Солоненко А. О. Історико-правовий аспект емансипації фізичних осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією / О. В. Культенко, А. О. Солоненко // Держава і право. – 2012. – Вип. 56. – С. 241-250.
4. Цирфа Ю. «Батько-І» – «батько-ІІ». «Соціальні принципи» усиновлення: в чому переваги? / Ю. Цирфа // Віче. – 2011. – № 11. – С. 20-21.
5. Войтенко Т. В. Проблемні питання зміни статі в сімейному законодавстві України / Т. В. Войтенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 10-1. – С. 178-180.
6. Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.02.2011 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0239-11>.
7. Змінити стать в Україні реально? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/31301-zminiti-stat-v-ukra-ni-realno.html>.
8. Вивчення поведінки трансгендерів та їх потреб у профілактичних послугах щодо ВІЛ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/.../trance%20gender%20ukr.
9. Войтенко Т. В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу / Т. В. Войтенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Вип. 2. – С. 20-25.
10. У США та Англії поширюється мода на зміну статі дітей [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/u-ssha-ta-angliyi-poshiryuietsyia-moda-na-zminu-stati-ditey>.

11. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 № 96/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11>.

УДК 347.78 (043.2)

Нечипорук М. Ю., Шай Я. О., студенти,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Білоусов В. М., старший викладач

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО ПЕРЕДАЧУ ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ НА ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ НАУКИ, ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА

На сьогоднішній день об'єкти авторського права все більше стають не лише засобом для задоволення своїх моральних та духовних потреб, а й цінним капіталом. Значення та роль авторського права в світі ні в кого не викликає сумнівів, оскільки саме воно забезпечує права авторів творів, тобто захищає їх творчу (інтелектуальну) діяльність.

Вищезазначене спонукає до детального вивчення та аналізу норм, що стосуються договірних відносин в даній сфері. Для забезпечення реалізації майнових авторських прав на твір укладається договір про передачу прав на використання твору, що надає змогу автору отримати винагороду за свою творчу (інтелектуальну) діяльність.

Згідно положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] договір на право використання творів є авторським договором. Проте даний Закон не дає чіткого визначення авторського договору, лише в ст. 31 зазначено, що передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором.

В доктрині права інтелектуальної власності існують певні розробки щодо авторського договору. Так, О. А. Підпригора під авторським договором вважає угоду автора чи його правонаступників з іншими особами про вчинення відповідно до закону будь-яких дій з приводу використання, користування та розпорядження твором [2, с. 230]. А. О. Кодинець зазначає, що авторський договір – це вид цивільно-правового договору, спрямований на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків на об'єкти інтелектуальної власності [3, с. 238-239]. О. В. Жилінкова під авторським договором розуміє домовленість сторін, згідно з якою одна сторона – автор (інша особа, яка